

Allvarlig kritik mot Socialnämnden i Vänersborgs kommun bl.a. för att nämnden har "verkställt" en domstols beslut om vårdnad genom ett omedelbart omhändertagande enligt LVU.

Beslutet i korthet: Sedan tingsrätten beslutat att en pappa skulle få ensam vårdnad om sin 13-åriga son ansökte pappan om stöd från socialtjänsten för att flytta över pojken från mamman till honom. Efter att vissa försök misslyckats beslutade socialnämnden att omedelbart omhänderta pojken med stöd 6 § LVU och begärde handräckning av polis för att verkställa överflyttningen.

LVU är en skyddslagstiftning som ska se till att barn och ungdomar under vissa särskilda förutsättningar får den hjälp och det stöd som de behöver när insatserna inte kan ges med de berörda personernas samtycke. Beslut om vård enligt LVU får inte fattas för att tillgodose något annat ändamål än de som anges i LVU.

Socialnämnden får allvarlig kritik av JO för att förvaltningen dels har försökt hjälpa den ena föräldern att "verkställa" vårdnadsdomen bakom ryggen på den andra föräldern, dels för att nämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande enligt LVU i stället för att hänvisa vårdnadshavaren till att ansöka om verkställighet av vårdnadsdomen hos domstol enligt de särskilda reglerna om detta i 21 kap. föräldrabalken. JO gör också vissa uttalanden om verkställigheten som sådan, men riktar i den delen ingen kritik mot nämnden.

Bakgrund

I en dom den 10 april 2013 förordnade Vänersborgs tingsrätt att AA ensam skulle ha vårdnaden om hans och BB:s gemensamma son CC, född 2000 (mål nr T 6976-11). Tingsrätten förordnade vidare att CC skulle ha rätt till umgänge med BB, bl.a. varannan vecka från onsdag till måndag. Vad tingsrätten hade förordnat om vårdnad och umgänge skulle gälla utan hinder av att domen inte hade vunnit laga kraft. Den 30 april 2013 överklagade BB domen.

Den 3 maj 2013 beslutade förste vice ordföranden i Socialnämnden i Vänersborgs kommun att omedelbart omhänderta CC med stöd av 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. I beslutet antecknades under rubriken Aktuell situation följande:

CC:s föräldrar har sedan flera år en långvarig och allvarlig konflikt, som medfört att CC påverkats negativt och visat allvarliga symptom på att inte må bra. Tingsrätten har fattat beslut att fadern ska ha enskild vårdnad om CC och att CC ska ha sitt

huvudsakliga boende hos fadern. Modern har under en längre tid nekat fadern umgänge med CC och samverkar inte heller till att Tingsrättens dom ska verkställas.

Socialförvaltningen verkställde omhändertagandet med biträde av polis och CC placerades samma dag på Familjecentrum Fyrbodal tillsammans med fadern.

Den 7 maj 2013 beslutade förste vice ordföranden att det omedelbara omhändertagandet av CC skulle upphöra och gav följande motivering till detta:

CC bedöms inte längre vara i behov av skydd då han nu är tillsammans med sin pappa och vårdnadshavare. CC och pappa upplevs som hjälpsökande och villiga att ta emot föreslagen insats. Bedömning görs att CC och pappa kan vara fortsatt placerade på Familjecentrum Fyrbodal med stöd av Socialtjänstlagen 4 kap. 1 § den planerade tiden till och med 130510. Därefter fortsatt stöd på hemmaplan i form av enskilda samtal med CC och familjesamtal gemensamt. CC och pappa kommer även ta emot stöd från BUP i samarbete med socialtjänsten.

Den 8 maj 2013 beslutade Hovrätten för Västra Sverige att inte meddela prövningstillstånd i det överklagade vårdnadsmålet.

Anmälan

BB framförde klagomål mot Socialnämnden i Vänersborgs kommun. Hon uppgav bl.a. att nämnden hade verkställt domen om vårdnad genom beslutet att omedelbart omhänderta CC med stöd av 6 § LVU. Hon uppgav även att socialtjänsten utan grund hade stöttat AA i hans beslut att inte följa vad tingsrätten hade förordnat om CC:s rätt till umgänge med henne.

Utredning

JO hämtade in socialförvaltningens journalanteckningar om CC för tiden den 1 april–1 juni 2013 och beslutet från Inspektionen för vård och omsorg (IVO) av den 14 april 2013 i ärende med dnr 8.2-24859/2013.

Därefter begärde JO att Socialnämnden i Vänersborgs kommun skulle yttra sig över vad BB hade anfört.

Som sitt remissvar gav nämndens socialutskott in ett tjänsteutlåtande som hade upprättats vid nämndens förvaltning. I utlåtandet anfördes i huvudsak följande:

Socialtjänstens tidigare kännedom

Socialtjänsten har kännedom om BB:s son CC sedan 111024 då en anmälan från BUP inkom till socialtjänstens mottagningsgrupp. BUP hade en oro för CC:s psykiska hälsa utifrån en pågående och stark föräldrakonflikt. Beslut fattades 111107 om att inleda utredning enligt 11 kap. 1 § SoL. Utredningen avslutades utan åtgärd 120305.

Socialtjänstens handläggning

130418 fattades beslut om att inleda utredning enligt 11 kap. 1 § SoL. Ärendet aktualiserades genom en anmälan från Granåsskolan 130410 som kände stor oro för CC:s mående och beteende. 130418 ansökte CC:s fader AA om stöd i att verkställa tingsrättens dom gällande vårdnad och boende, som innebar att han tilldömts enskild vårdnad om CC samt att CC ska vara boende hos fadern. BB tilldömdes umgänge med CC onsdag till måndag varannan vecka. AA uppgav till socialtjänsten att BB motarbetat alla försök till verkställighet av domen och AA hade inte träffat CC sedan i december 2012.

I utredningens inledningsskede gjordes flera försök av socialsekreterare att ta till umgänge mellan CC och hans pappa AA, för att successivt möjliggöra verkställighet av tingsrättens dom. Detta lyckades inte, då BB inte ville medverka i den planering som gjorts. Efter att flera försök gjorts gällande att få modern att samverka till umgänge och verkställighet av tingsrättsdomen besökte socialsekreterare 130503 CC på hans skola för att samtala med honom och försöka få honom att följa med till sin pappa AA. CC avvek från skolan under mötet med socialsekreterare och bedömning gjordes att CC inte skulle följa med frivilligt.

Senare samma dag gjordes bedömningen att tvångsåtgärder var nödvändiga för att bryta den destruktiva situation som CC befann sig i och då det inte varit möjligt att på frivillig väg få CC till sin pappa. Socialnämndens 1:e vice ordförande fattade beslut om att enligt 6 § LVU omedelbart omhändertaga CC och att enligt 11 § LVU placera CC och hans pappa AA på Familjecentrum Fyrbodalen med syftet att de inledningsvis skulle få professionellt stöd i sin relation. För att kunna verkställa beslutet gjordes bedömningen att det var nödvändigt med polishandräckning. Polis var således med när CC och hans mamma BB påträffades och de åkte efter socialsekreterare och CC, för att tillse att de kom till Familjecentrum Fyrbodalen där CC:s pappa AA väntade på honom.

130506 [beslutet är daterat den 7 maj 2013, JO:s anm.] fattade socialnämndens 1:e vice ordförande beslut om att omhändertagandet skulle upphöra enligt 9 § LVU. CC och hans pappa var fortsatt placerade på Familjecentrum Fyrbodalen enligt 4 kap. 1 § SoL under tiden 130506 - 130510. Bedömning gjordes av fadern och socialsekreterare att inget umgänge mellan CC och hans mamma BB skulle ske under de första två veckorna, detta för att CC och hans pappa skulle få egen tid efter att ha varit ifrån varandra under lång tid.

AA ansökte om stöd i umgänge 130513. Han ville att CC inledningsvis skulle få träffa sin mamma BB på ett tryggt sätt för att successivt kunna ha umgänge enligt tingsrättens dom. BB erbjöds umgänge med CC i närvaro av socialtjänsten 130530 och 130604. Inget umgänge kom till stånd då BB inte kom och inte heller meddelade sig. 130614 kontaktade BB ansvarig handläggare via mail och önskade få tid för umgänge med CC så snart som möjligt. Umgänge planerades till 130619 och skedde enligt planering i socialtjänstens lokaler med socialsekreterare närvarande. Ytterligare ett umgänge skedde 130703 på samma sätt som vid föregående umgänge, detta enligt AA:s önskemål. Efter umgänget uttryckte CC till socialsekreteraren att han kände sig pressad av sin mamma, han tyckte att hon lade ansvar på honom och han uttryckte att han inte vill rymma igen.

Han sade också att han vill fortsätta träffa sin mamma med socialtjänsten närvarande. Han ville också ha en fast tid för telefonsamtal med sin mamma om han skulle ringa till henne. 130704 meddelade BB socialsekreterare att hon inte ville ha något mer umgänge med socialtjänsten närvarande. BB erbjöds ändå umgänge med CC 130718, vilket hon avböjde. Socialsekreterare erbjöd BB ett möte med henne och 1:e socialsekreterare för ett samtal kring umgänge och socialtjänstens handläggning, vilket hon också avböjde. 130801 och 130812 kontaktade socialsekreterare BB via mail för att efterfråga hennes inställning till umgänge med CC, hon hänvisade till tidigare svar d.v.s. att hon inte var intresserad av umgänge med socialtjänsten närvarande och att hon inte ville att socialsekreterare skulle kontakta henne mer i frågan om umgänge.

Utredning enligt 11 kap. 1 § SoL avslutades 130817.

Under hela utredningstiden har socialsekreterare haft kontakt med AA:s juridiska ombud. Viss kontakt har även varit med BB:s juridiska ombud. Kontakt med BB har huvudsakligen skett via mail, enligt hennes önskemål.

Myndighetens bedömning

De bedömningar som gjorts i ärendet under utredningstiden har skett efter noggrant övervägande och med utgångspunkt från CC:s situation och mående. Beslutet om att omedelbart omhänderta CC var nödvändigt, då alla andra möjligheter till att verkställa tingsrättens dom uttömts samt att det bedömdes vara nödvändigt utifrån CC:s hälsa och fortsatta utveckling. Avseende umgänge så ansökte AA under utredningstiden om stöd vid umgänge mellan CC och hans mamma BB, för att successivt kunna utöka umgänge till att vara i enlighet med tingsrättens dom. Det har också varit förenligt med CC:s egna önskemål om umgänge.

BB yttrade sig över remissvaret. Hon framförde även nya klagomål mot socialnämnden för bl.a. handläggningen av ärenden rörande CC och mot en domare vid Vänersborgs tingsrätt.

JO hämtade in tingsrättens dom om vårdnad i mål T 6976-2011 och slutligt beslut i mål nr Ä 27-13. I samband med detta uppgav tingsrättens arkivarie att det inte fanns några verkställighetsärenden registrerade som hade avslutats under 2013, förutom mål nr Ä 27-13, som skrevs av från vidare handläggning den 18 februari 2013.

Socialnämndens agerande efter att AA hade ansökt om hjälp att flytta CC till honom**Rättslig reglering**

Socialnämnden har ett särskilt ansvar för barn och ungdom. Detta kommer till uttryck bl.a. i 5 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, där det framgår att socialnämnden ska verka för att barn och ungdomar växer upp under goda och trygga förhållanden. I sin omsorg om barn och ungdomar ska nämnden tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan ett mål eller ärende om bl.a. vårdnad har avgjorts.

Socialtjänstens insatser för barn och ungdomar bygger på frivillighet från de berörda sidan. Under vissa förutsättningar kan det dock bli aktuellt med ett tvångsingripande. Regler om detta finns i LVU. Enligt 2 § LVU ska det fattas ett beslut om vård om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Av uttalanden i förarbetena framgår dels att en så allvarlig åtgärd som ett tvångsomhändertagande inte bör få vidtas utan tungt vägande skäl, dels att det för ett ingripande krävs att det inte bara finns en obetydlig, oklar eller avlägsen risk för den unge utan en klar och konkret risk för skada på den unges hälsa eller utveckling (prop. 1989/90:28 s. 62).

Beslut om vård enligt LVU fattas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden. Socialnämnden får dock, enligt 6 § LVU, besluta att den som är under 20 år omedelbart ska omhändertas om det för det första är sannolikt att den unge behöver beredas vård med stöd av LVU och för det andra rättsens beslut inte kan avvaktas med hänsyn till risken för den unges hälsa eller utveckling eller till att den fortsatta utredningen allvarligt kan försvåras eller vidare åtgärder hindras. Om

socialnämndens beslut om omhändertagande inte kan avvaktas, får nämndens ordförande eller någon annan ledamot som nämnden har förordnat besluta om omhändertagande (6 § andra stycket LVU).

I 21 kap. föräldrabalken, FB, finns bestämmelser om verkställighet av det som allmän domstol har bestämt i dom eller beslut om bl.a. vårdnad. Enligt dessa bestämmelser är det tingsrätten som beslutar om verkställighet efter ansökan av part. Utgångspunkten vid handläggningen av mål enligt 21 kap. FB är att barnets bästa ska komma i det främsta rummet och att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

Ett överlämnande av barn ska i första hand ske med parternas frivilliga medverkan. Innan en domstol förordnar om verkställighet får den ge bl.a. en tjänsteman inom socialtjänsten i uppdrag att verka för att den som har hand om barnet frivilligt ska göra det som han eller hon är skyldig att göra enligt domstolens förordnande (21 kap. 2 § FB). När en överflyttning inte sker frivilligt får tvångsmedel tillgripas. Enligt 3 § får tingsrätten, om den förordnar om verkställighet, förelägga om vite eller besluta att barnet ska hämtas genom polismyndighetens försorg. Är det fråga om en dom eller ett beslut om vårdnad får tingsrätten besluta om hämtning av barnet, om verkställighet annars inte kan ske eller om hämtning är nödvändig för att undvika att barnet lider allvarlig skada. Har barnet nått en sådan ålder och mognad att dess vilja bör beaktas, får verkställighet inte ske mot barnets vilja utom då rätten finner att det är nödvändigt av hänsyn till barnets bästa (5 §). Rätten ska vägra verkställighet om det är uppenbart att verkställigheten är oförenlig med barnets bästa (6 §). Vid hämtning ska som huvudregel någon som kan vara till stöd för barnet närvara. Finns det en sådan kontaktperson för barnet som avses i SoL bör denne anlitas. Om det är möjligt ska en barnläkare, barnpsykiatriker eller barnpsykolog medverka (11 §).

Den som obehörigen skiljer ett barn under 15 år från någon som har vårdnaden om barnet döms, enligt 7 kap. 4 § första stycket brottsbalken, BrB, för egenmäktighet med barn till böter eller fängelse i högst ett år, om gärningen inte utgör brott mot frihet. Detsamma gäller om den som gemensamt med någon annan har vårdnaden om ett barn under 15 år utan beaktansvärt skäl egenmäktigt för bort barnet eller om den som ska ha vårdnaden obehörigen bemäktigar sig barnet och därigenom själv tar sig rätt. Brottet egenmäktighet med barn lyder under allmänt åtal, men enligt 7 kap. 6 § BrB får åklagare åtala endast om åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Ansvar kan alltså drabba en vårdnadshavare som efter ett domstolsbeslut om att han eller hon ska ha vårdnaden hämtar barnet – kanske under uppslitande scener – utan att anlita laga former för att verkställa beslutet. Detta innebär inte att det skulle vara otillåtet att själv hämta ett barn när det inte finns någon oenighet om detta. Det torde också finnas en viss nödrätt till barnets bästa.

Händelseförloppet

Vänersborgs tingsrätt beslutade i en dom den 10 april 2013 bl.a. att AA ensam skulle ha vårdnaden om CC, som vid den tidpunkten bodde hos BB. Domen gällde i den delen omedelbart. Den 18 april tog AA kontakt med socialförvaltningen och bad, enligt journalanteckningarna, om stöd i fråga om hur överflyttningen av CC från mamman till honom skulle gå till. Han uppgav i ett samtal med förvaltningen den 22 april att han också önskade stöd i form av en kontakt med BUP och psykolog.

Socialförvaltningen gjorde vissa försök att få till ett umgänge mellan CC och AA för att på så sätt successivt göra det möjligt att verkställa tingsrättens dom. BB och förvaltningen kunde dock, enligt journalanteckningarna, inte komma överens om var en första träff mellan AA och CC skulle äga rum och om någon från socialförvaltningen skulle vara närvarande när CC träffade sin pappa. Den 25 april skickade BB ett e-brev till förvaltningen. Hon uppgav då bl.a. att CC inte kände något förtroende för socialtjänsten och att det därför inte var möjligt att någon från socialförvaltningen närvarade när CC skulle träffa pappan. BB uppgav även att hon önskade att kommunikationen mellan henne och AA i fortsättningen skulle ske genom deras respektive ombud.

Under kontakterna mellan socialförvaltningen, BB och AA lades ett förslag fram om att AA och CC skulle träffas i en bowlinghall. Den 26 april, efter en diskussion med två andra socialsekreterare, upprättade den ansvariga socialsekreteraren följande tjänsteanteckning:

Aktuell situation

Lämnar info om vad som hänt de senaste dagarna samt den kontakt som hållt med föräldrar, deras ombud och BUP. Den oro för att mamma inte kommer att fullfölja sitt eget förslag kring hur pappa och CC ska träffas första gången lyfts upp till diskussion samt hur hon troligtvis kommer att påverka CC:s psykiska mående och möjlighet till goda stunder med pappa negativt.

Bedömning

Bra om pappa skickar inbjudan till bowling som mamma föreslagit och om CC kommer till bowlingen bör minst två socialsekreterare närvara, dels för att säkerställa att mötet inte innehåller påtryckningar från pappa och för att trygga upp för pappa så att inte mamma uppger att pappa uppträtt olämpligt under mötet. Bedömning görs att CC efter det mötet inte ska tillbaka till mamma utan att han och pappa erbjuds placering tillsammans där de får möjlighet att umgås och börja om lite från början i sin relation. Socialtjänsten bör i mötet med CC och pappa vara tydliga med att det inte finns alternativ och att detta nu är bestämt. Så att CC kan vara lugn i att han inte sviker mamma genom detta och att detta är ett beslut som inte pappa har tagit utan socialtjänsten. För att trygga upp situationen ytterligare och vara beredd på allt är det bra att ha backup av polis. Om det visar sig att CC bryter ihop och det finns behov av fysiskt stöd i att få med CC från platsen kan vi ta hjälp av polisen på plats. Viktigt är också att koppla in psykolog Emil så snart som möjligt så att han kan påbörja samtalsbehandling redan dagen efter med pappa och CC.

Socialförvaltningen informerade AA och hans ombud om sin planering. Träffen mellan AA och CC i bowlinghallen blev dock inte av eftersom BB inte lyckades förmå CC att gå dit.

Följande dag, den 3 maj, besökte två socialsekreterare CC på skolan för att samtala med honom och försöka få honom att frivilligt följa med till familje-centrum Fyrbodalen där pappa väntade. Enligt en journalanteckning blev CC ledsen vid mötet och sprang ut från rummet utan kläder och skor. Socialsekreteraren valde enligt anteckningen att inte springa efter CC eftersom de befann sig i skolan och då bedömningen gjordes att CC inte skulle följa med dem frivilligt.

Senare samma dag beslutade socialnämndens förste vice ordförande att omedelbart omhänderta CC enligt 6 § LVU. Av en tjänsteanteckning den dagen framgår bl.a. följande:

Mamma har under lång tid, ca två år motarbetat alla pappas försök till att lösa konflikten genom samarbete, hon har också valt att bryta gemensamma överenskommelser samt tidigare tingsrättsbeslut samt undanhållit CC från pappa i långa perioder. Bedömning görs att vi måste ingripa direkt och att vi inte kan vänta längre och tro att situationen går att lösa på frivillig väg då mamma har nekat kontakt med socialtjänsten och ej vill medverka till en förändrad situation för CC och bistå verkställighet att tingsrättsdom där pappa tilldömts vårdnaden och boendet.

Bedömning

Som framgår av den rättsliga reglering som jag redogjort för ovan är utgångspunkten att socialtjänsten får bistå föräldrar när ett barn ska flytta från den ena till den andra föräldern. Socialförvaltningens medverkan förutsätter båda föräldrarnas samtycke och förvaltningen ska arbeta i samråd med dem.

I det här fallet diskuterade socialförvaltningen inte planeringen inför mötet i bowlinghallen med BB och tycks inte ens ha informerat henne om att förvaltningen då skulle försöka förmå CC att följa med till pappan. Inte heller gjordes besöket i CC:s skola i samråd med BB. Förvaltningen har således försökt att ”verkställa” domen om vårdnad bakom ryggen på BB. Detta står i uppenbar strid med hur socialtjänsten ska arbeta. Det kan också ifrågasättas hur förvaltningens planering och agerande i detta skede förhåller sig till bestämmelserna om egenmäktighet med barn i 7 kap. 4 § BrB.

Enligt nämndens remissvar gjorde förvaltningen bedömningen att tvångsåtgärder var nödvändiga för att bryta den destruktiva situation som CC befann sig i och då det inte hade varit möjligt att på frivillig väg flytta över CC till pappan.

LVU är en skyddslagstiftning som ska se till att barn och ungdomar under vissa särskilda förutsättningar får den hjälp och det stöd som de behöver när insatserna inte kan ges med de berörda personernas samtycke. Beslut om vård enligt LVU får självfallet inte fattas för att tillgodose något annat ändamål än de som anges i LVU. Vidare är det först om det är sannolikt att ett barn behöver vård enligt LVU som det, under de förutsättningar som jag redogjort för ovan, får fattas beslut om ett omedelbart omhändertagande.

Jag betvivlar inte att den utdragna tvisten mellan CC:s föräldrar var påfrestande för pojken och noterar att CC:s skola hade gjort en anmälan om oro för honom. Jag ifrågasätter alltså inte att nämnden hyste en oro för CC:s hälsa och utveckling. Vid

bedömningen av nämndens agerande går det emellertid inte att bortse från att pappan efter tingsrättens dom den 10 april hade ensam vårdnad om CC och att pappan en vecka senare hade sökt hjälp hos socialtjänsten för bistånd med överflyttning av CC från mamman till honom. Han önskade också stöd i form av en kontakt med BUP och en psykolog som kunde ”ta emot CC vid behov och eventuellt stötta pappa i föräldraskapet”. Pappan förefaller alltså ha varit positiv till att CC skulle få det stöd han kunde behöva med anledning av flytten till honom.

Den första förutsättningen för ett beslut om omedelbart omhändertagande är, som framgår ovan, att nämnden bedömer att det är sannolikt att den unge är i behov av vård enligt LVU, dvs. vård som inte kan ges med vårdnadshavarens – i det här fallet pappans – samtycke. Den frågan har inte ens berörts i nämndens remissvar. Där förklaras i stället att beslutet att omhänderta CC ”var nödvändigt, då alla andra möjligheter till att verkställa tingsrättens dom uttömts samt att det bedömdes vara nödvändigt utifrån CC:s hälsa och fortsatta utveckling”. I den journal-anteckning som gjordes samma dag som CC omhändertogs sägs bl.a. att ”vi måste ingripa direkt och att vi inte kan vänta längre och tro att situationen går att lösa på frivillig väg då mamman [...] ej vill medverka till en förändrad situation för CC [...]”. I beslutet om omedelbart omhändertagande finns en redogörelse för den aktuella situationen. Där beskrivs konflikten mellan föräldrarna och sägs att CC påverkats negativt och visat allvarliga symptom på att inte må bra. Något egentligt skäl till varför situationen var så akut att ett omedelbart omhändertagande var oundvikligt anges inte och behovet av vård enligt LVU berörs inte heller här. Beslutet om omedelbart omhändertagande upphävdes efter några få dagar. Enligt det beslutet bedömdes CC ”inte längre vara i behov av skydd då han nu är tillsammans med sin pappa och vårdnadshavare”. Det kan tilläggas att någon ansökan om vård inte gavs in till förvaltningsrätten.

Sammantaget kan jag, mot bakgrund av det som har kommit fram i utredningen, inte dra någon annan slutsats än att beslutet att omhänderta CC fattades enbart av det skälet att det ansågs angeläget att snarast genomföra överflyttningen av CC från mamman till pappan, dvs. för att ”verkställa” tingsrättens dom om vårdnad.

Som jag har påpekat tidigare är det i första hand föräldrarna själva som ska se till att ett barn lämnas över när en domstol har beslutat om en ändring av vårdnaden. Om föräldrarna så önskar kan socialtjänsten bistå dem med överflyttningen. Om föräldrarna däremot är oense och barnet inte frivilligt lämnas över till vårdnadshavaren ska socialtjänsten självfallet inte bistå vårdnadshavaren med detta. Han eller hon får i stället vända sig till domstol och begära verkställighet enligt reglerna i 21 kap. FB.

Jag har inte någon invändning mot att socialförvaltningen tog kontakt med BB när AA vände sig till förvaltningen för att få hjälp med överflyttningen av CC. Förvaltningen kunde naturligtvis också, utifrån en bedömning av CC:s bästa, föra en diskussion med AA och BB om stöd och hjälp från förvaltningens sida. Det borde dock i det här fallet i ett tidigt skede ha stått klart för förvaltningen att det

inte skulle komma att bli fråga om en överflyttning i samförstånd mellan föräldrarna. I stället för att ingripa på det sätt som gjordes borde nämnden ha hänvisat AA till att ansöka om verkställighet av tingsrättens dom med stöd av bestämmelserna i 21 kap. FB. De bestämmelserna har kommit till för att värna om barnets intressen när föräldrarna inte själva kan genomföra överflyttningen av barnet efter ett domstolsbeslut om en ändring av vårdnaden eller boendet. Genom att socialförvaltningen agerat vid sidan av bestämmelserna i FB har de regler som syftar till att tillvarata barnets bästa i en situation som den aktuella åsidosatts.

Det är förvånande att socialförvaltningen under handläggningen av ärendet inte verkade för att AA skulle ansöka om verkställighet enligt 21 kap. FB och anmärkningsvärt att nämnden i sitt yttrande till JO inte ens har berört de bestämmelserna. Dessa omständigheter ger, i förening med förvaltningens hela agerande i ärendet, anledning att ifrågasätta förvaltningens kunskaper om regelverket på området.

Sammanfattningsvis konstaterar jag att förvaltningen har försökt hjälpa den ena föräldern att ”verkställa” vårdnadsdomen bakom ryggen på den andra föräldern, att nämnden har beslutat om ett omedelbart omhändertagande enligt LVU i stället för att hänvisa vårdnadshavaren till att ansöka om verkställighet enligt reglerna i 21 kap. FB samt att reglerna i FB över huvud taget inte tycks ha övervägts under handläggningen av ärendet. Sammantaget är bristerna i handläggningen allvarliga. För detta ska nämnden kritiseras.

Verkställighet av beslut om omedelbart omhändertagande genom polishandräckning

Bedömning

Av 43 § LVU framgår att polismyndigheten ska lämna biträde bl.a. för att på begäran av socialnämnden, en ledamot av nämnden eller en tjänsteman som nämnden har förordnat, genomföra beslut om vård eller omhändertagande med stöd av LVU. I lagen anges inte några ytterligare förutsättningar för när polishandräckning ska få användas eller några närmare anvisningar om hur en sådan åtgärd ska genomföras. Rent allmänt vill jag framhålla att det endast i nödfall bör komma ifråga att anlita polis och att omhändertagandet självklart ska utföras på ett sätt som är så skonsamt som möjligt för barnet.

Jag har i det föregående avsnittet kritiserat nämnden för beslutet att omhänderta CC med stöd av 6 § LVU. Om man bortser från den saken och enbart bedömer verkställigheten som sådan finner jag skäl att i den delen uttala följande.

Nämnden har i sitt remissvar uppgett att det var nödvändigt med polishandräckning för att verkställa beslutet om omedelbart omhändertagande. Utredningen ger mig inte underlag för att hävda att det saknades förutsättningar för nämnden att begära handräckning av polis. Även sedan nämnden har begärt handräckning är det emellertid nämnden som har det övergripande ansvaret för att åtgärden genomförs på ett lämpligt sätt. Situationen vid ett polisengripande kan exempelvis i värsta fall

utveckla sig på ett sådant sätt att omhändertagandet bör skjutas upp. Det är i så fall socialnämnden som ansvarar för att det sker.

Av en journalanteckning som gjordes av socialsekreteraren DD den 3 maj framgår följande under rubriken Verkställning av beslut:

U.t. åker tillsammans med socialsekreterare EE för att möta upp polisen för verkställande av beslut. Polisen inväntar socialtjänsten en bit från moderns bostad. Modern åker förbi tillsammans med CC och polis gör bedömningen att åka efter. U.t. och kollega kör bakom polisbilen. Efter ca 1 km stannar modern då polisen satt på blåljus. Socialtjänsten väntar en bit från då polis rekommenderat detta. CC följer med polisen och modern går fram till socialtjänstens bil för att få mer information om vad som händer. EE går ut och förklarar situationen för modern medan u.t. sitter kvar i bilen. Polisen åker efter socialtjänsten till Fyrbodals familjecentrum. CC är under bilfärden ledsen [...].

Anteckningen ger anledning att ifrågasätta om man från socialtjänstens sida över huvud taget hade tänkt igenom och diskuterat olika handlingsalternativ med polisen för det fall att något oväntat skulle inträffa under verkställigheten. Den ger också ett intryck av att socialsekreterarna i alltför hög utsträckning lämnade över till polisen att bestämma hur man skulle agera i den situation som uppstod. Det är alltså tveksamt om socialtjänsten tog tillräckligt ansvar för att se till att handräckningen genomfördes på ett så skonsamt sätt som möjligt för CC. Jag har dock inte underlag för att uttala någon kritik mot socialnämnden för agerandet i den här delen.

Övrigt

Det som BB har anfört i övrigt föranleder inte något uttalande eller någon ytterligare åtgärd från min sida. Vad gäller BB:s klagomål mot en domare vid Vänersborgs tingsrätt har jag samrått med justitieombudsmannen Lars Lindström.

Ärendet avslutas med den allvarliga kritik mot socialnämnden som framgår av det ovan anförda.

På grund av den allvarliga kritiken mot socialnämnden finner jag skäl att sända en kopia av beslutet till Inspektionen för vård och omsorg, IVO, som är ordinarie tillsynsmyndighet för socialtjänsten.